

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

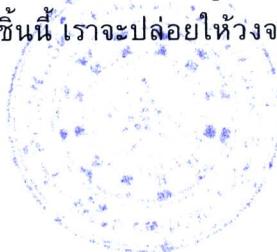
6.1 ผลกระทบของการตัดถนนนครอินทร์

การตัดถนนนครอินทร์ขนาดความกว้าง 60 เมตรพาดผ่านพื้นที่สวนและชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรีเป็นตัวอย่างหนึ่งของความพยายามในการลดปัญหาการจราจรที่คับคั่งในเมืองหลวง (สำนักการจราจรและขนส่งกรุงเทพมหานคร, 2553) การตัดถนนทางหลวงขนาดใหญ่ อ้อมเมือง หรือที่มักได้ยินกันในชื่อ “ถนนเลี่ยงเมือง” เป็นวิธีการที่ถูกนำไปใช้กับจังหวัดต่างๆ ในประเทศไทยมากมาย โดยไม่เคยมีการนำผลการศึกษานอกระบบที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบจากการตัดถนนในเชิงบูรณาการทางด้านระบบนิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม วัฒนธรรม มาใช้ประกอบการวางแผนเพื่อพัฒนาเมืองในอนาคตแต่อย่างใด

เป็นที่ทราบกันว่าการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment - EIA) นั้น เป็นการคาดการณ์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการก่อสร้างโครงการและการเสนอแนะแนวทางบรรเทาที่เป็นไปได้ โดยกระบวนการนี้จะเกิดขึ้นก่อนการขออนุมัติโครงการ ผู้วิจัยจึงได้ตั้งข้อสังเกตว่า ผลกระทบที่แท้จริงภายหลังการก่อสร้างโครงการแล้วเสร็จในระยะสั้นและยาวนั้นอาจไม่เป็นไปตามที่คาดการณ์ไว้แต่ต้นก็ได้ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงเป็นตัวอย่างของการศึกษาข้อมูลผลกระทบดังกล่าว โดยยกกรณีการตัดถนนนครอินทร์มาเป็นกรณีศึกษา และทำการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในรอบ 5-7 ปี

จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า การตัดถนนนครอินทร์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพอย่างรวดเร็วมาก ซึ่งส่งผลกระทบเป็นวงจรรูปไข่ต่อระบบนิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อม ระบบเศรษฐกิจและการค้าขาย และระบบสังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้ พบว่าการตัดถนนเป็นชนวนของการล่มสลายของระบบเกษตรกรรม นำไปสู่การลดบทบาทความสำคัญของคลอง การเปลี่ยนแปลงระบบการค้าขายท้องถิ่น และการก่อตัวของระบบสังคมและชุมชนที่กระจุกกระจาย แยกตัวเป็นกลุ่มย่อยๆตามมา

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้เป็นปรากฏการณ์ซ้ำๆที่ได้เคยเกิดขึ้นแล้วกับชุมชนท้องถิ่นอื่นๆซึ่งถูกถนนทางหลวงขนาดใหญ่ตัดพาดผ่านพื้นที่ ในฐานะของผู้สร้างสรรค์สภาพแวดล้อม เราควรที่จะได้รับบทเรียนสำคัญจากการศึกษาชิ้นนี้ เราจะปล่อยให้วงจรการพัฒนาอย่างไม่

ที่ยั่งยืนนี้เกิดขึ้นต่อไปกับชุมชนท้องถิ่นอื่น ๆ อีกหรือไม่ สิ่งที่นักพัฒนาเมืองควรพิจารณาไม่ใช่เพียงการตัดสินใจว่าจะตัดถนนหรือไม่ แต่ควรต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง อาทิเช่น การพัฒนาระบบการสัญจรสามารถทำได้ด้วยวิธีใดบ้าง พื้นที่ใด องค์ประกอบใด หรือคุณค่าใดที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ หรือ จะมีวิธีประสานประโยชน์ของคนในท้องถิ่นและคนนอกได้อย่างไร และหากจำเป็นจะต้องตัดถนนจริงๆ ก็ควรได้มีการพิจารณาถึง ขนาด ตำแหน่ง และทิศทางของถนนที่จะก่อสร้างอย่างละเอียดรอบคอบ รวมทั้งวิธีการเชื่อมต่อสิ่งก่อสร้างใหม่เข้ากับองค์ประกอบต่างๆในพื้นที่เดิม เนื่องจากรายละเอียดปลีกย่อยเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อระบบชีวิตและวงจรต่างๆที่อยู่ในพื้นที่เดิมทั้งสิ้น

6.2 การแปรเปลี่ยนวัฒนธรรมชุมชนและอัตลักษณ์ของถิ่นที่

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังที่กล่าวมาข้างต้นมีผลโดยตรงต่อการแปรเปลี่ยนวัฒนธรรมชุมชนและอัตลักษณ์ของถิ่นที่ จากการ “อ่าน” คุณลักษณะพิเศษของที่ว่างและถิ่นที่อยู่ของไทยใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ ความสำคัญของคลอง คุณลักษณะของการไร่ซึ่งขอบเขตและการแบ่งแยกและการก่อร่างสร้างชุมชน นั้น พบว่าในประเด็นเรื่องคลองมีการลดบทบาทและความสำคัญลงอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมมาสู่ระบบถนนได้ทดแทนระบบคลองไปค่อนข้างมากแล้ว ในขณะที่คุณลักษณะของการไร่ซึ่งขอบเขตและการแบ่งแยกยังคงมีหลงเหลือให้เห็นอยู่บ้างในด้านสภาพกายภาพของหมู่บ้านที่ส่วนใหญ่ยังปราศจากรั้ว พฤติกรรมการใช้สอยพื้นที่ร่วมกันของกลุ่มญาติสนิท และการรับรู้ของกลุ่มชาวสวนดั้งเดิมบางส่วน ส่วนในเรื่องของการก่อร่างสร้างชุมชนนั้น พบว่ายังมีชาวบ้านยังมีความเป็นกลุ่มก้อนอยู่ค่อนข้างมาก ทั้งนี้ การเกิดถนนนครอินทร์และหมู่บ้านจัดสรรจำนวนมากยิ่งทำให้ความแตกต่างจากชุมชนรอบข้างชัดเจนขึ้น

ในภาพรวม สิ่งที่ยังคงเป็นอัตลักษณ์ของบ้านบางรวนวกที่เด่นชัดกลับไม่ใช่สภาพทางกายภาพของบ้านสวนริมคลองอีกต่อไป หากแต่เป็นระบบสังคมแบบเครือญาติ และความเข้มแข็งของระบบชุมชน ที่อาศัยผลพวงของคุณค่าความผูกพันในระบบครอบครัวและความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธรศานามาเป็นเครื่องผลักดันและจรรโลงไว้ได้ ผู้วิจัยขอย้ำเน้นว่าระบบสังคมและระบบชุมชนนี้เป็นแก่นแท้ของความเป็น “บ้านสวนริมคลอง” ดังนั้น การที่ชุมชนใหม่ต้องการจะสร้างบรรยากาศ “แบบไทยๆ” เช่นนี้ให้เกิดขึ้น จึงไม่ควรที่จะคำนึงถึงแต่การออกแบบสภาพแวดล้อมทางกายภาพแต่เพียงอย่างเดียว เพราะปัจจัยเรื่องคน สังคม และระบบชุมชน ยังจะเป็นส่วนประกอบสำคัญในการหล่อหลอมบรรยากาศ “ความเป็นไทยๆ” ให้เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนในอนาคตอันยาวไกล...

6.3 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่นี้ส่วนหนึ่งเป็นผลพวงมาจากการกำหนดแผนยุทธศาสตร์และวิสัยทัศน์ของจังหวัด ซึ่งประกาศใช้มาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2548 ในการที่จะพัฒนานนทบุรีให้เป็น “ที่อยู่อาศัยชั้นดีของคนทุกระดับ พร้อมสรรพธุรกิจภาคบริการที่ได้มาตรฐาน” จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องของจังหวัดพบว่า กลยุทธ์สำคัญในการที่จะพัฒนานนทบุรีให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์นั้นมี 5 ประการ ได้แก่

- พัฒนาระบบการคมนาคมให้สะดวกและป้องกันปัญหาอุทกภัย
- ส่งเสริมคุณภาพชีวิต
- การส่งเสริมและพัฒนาอสังหาริมทรัพย์
- การสร้างความปลอดภัยให้ชีวิตและทรัพย์สิน
- ส่งเสริมและสนับสนุนธุรกิจภาคบริการให้ได้มาตรฐาน

กลยุทธ์ดังกล่าวนี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของจังหวัด ถึงแม้ว่าวัตถุประสงค์หลักระบุว่า ต้องการรองรับ “คนทุกระดับ” แต่จากการวิเคราะห์จะเห็นว่าแผนการพัฒนานี้มีแนวโน้มที่จะสนับสนุนการเจริญเติบโตของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ และการตั้งถิ่นฐานของชนชั้นกลางเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อารลดลงของพื้นที่เกษตรกรรม และการเพิ่มการอพยพย้ายถิ่นของคนดั้งเดิมในพื้นที่ รวมทั้งการลดบทบาทความสำคัญของชุมชนเดิมลงให้กลายเป็นชนชั้นล่างที่ไม่มีสิทธิมีเสียงในการกำหนดบทบาทการพัฒนาของพื้นที่ ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นปรากฏการณ์ซ้ำที่มักพบได้ในพื้นที่เมืองใหม่ ซึ่งเป็นชนวนสำคัญในการนำกรุงเทพฯ ไปสู่การเป็น “เมืองไร้อิฐ” (A city of nowhere)

ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า แม้ทางจังหวัดนนทบุรีจะมีการปรับกลยุทธ์ที่ทันสมัยและเข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบัน แต่การให้ความสำคัญต่อเอกลักษณ์ของพื้นที่นั้นก็เป็นสิ่งสำคัญ จังหวัดยังต้องการการกำหนดแผนและแนวทางการอนุรักษ์ตัวตนของพื้นที่ (Place identity) การขาดการควบคุมทิศทางและอัตราการพัฒนาของพื้นที่ทำให้ความเป็นเมืองสอดแทรกเข้าไปในทุกส่วน และยากต่อการที่ชุมชนจะรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเอาไว้ได้

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการ การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของชุมชนท้องถิ่นในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล:
ผลกระทบจากการตัดโครงข่ายถนนวงแหวนรอบนอกฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานคร